PODSUMOWANIE

Po zapoznaniu się z działalnością pedagogiczną, artystyczną i organizacyjną mgr Anny Szawińskiej, bogato udokumentowaną, stwierdzam, że zasługuje ona na szczególne uznanie. Została przedstawiona do recenzji z niezwykłą dokładnością, starannością i przejrzystością faktów

I. DZIEŁO ARTYSTYCZNE

Płyta CD i **DVD**
Jest to rejestracja koncertu ***Poezja ubrana w muzykę***, który odbył się w dniu 11 kwietnia 2014 roku w Kościele Śląskiego Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego *Na Niwach* w Czeskim Cieszynie.

Wykonawcy:

- Polski Chór Mieszany *Collegium Canticorum* z Czeskiego Cieszyna
- Chór Uniwersytetu Śląskiego *Harmonia* w Cieszynie
- Piekarska Orkiestra Kameralna
- Barbara Szotek-Stonawski i Rudolf Moliński – recytacja
- Alena Grocholová – prezentacja multimedialna
- Małgorzata Mendel - prowadzenie
- Anna Szawińska – dyrygent

Program koncertu:

- część I – utwory chóralne a'cappella:

Jan Kochanowski „Psałterz Dawidowy" – Psalm XLV ***Serce mi każe śpiewać*** – recytacja
1. Mikołaj Gomółka *Psalm 45* – ***Serce mi każe śpiewać***
Polski Chór Mieszany *Collegium Canticorum*

Jan Kochanowski ***Czego chcesz od nas panie*** – recytacja
2. Józef Świder ***Czego chcesz od nas panie***
Chór Uniwersytetu Śląskiego *Harmonia*

Adam Mickiewicz ***Piosnka dudarza*** – recytacja
3. Ignacy Jan Paderewski, opr. Feliks Nowowiejski ***Piosnka dudarza***
Polski Chór Mieszany *Collegium Canticorum*

Juliusz Słowacki ***Wierzę*** – recytacja
4. Józef Świder ***Wierzę***
Chór Uniwersytetu Śląskiego *Harmonia*

Cyprian Kamil Norwid ***Moja piosnka*** – recytacja
5. Józef Świder ***Moja piosnka***
Chór Uniwersytetu Śląskiego *Harmonia*

Leopold Staff ***Kochać i tracić*** – recytacja
6. Jacek Glenc ***Kochać i tracić***
Chór Uniwersytetu Śląskiego *Harmonia*

Leopld Staff ***Jesień*** – recytacja
7. Józef Świder ***Jesień***
Polski Chór Mieszany *Collegium Canticorum*

Konstanty Ildefons Gałczyński ***Kołysanka*** – recytacja
8. Jan Maklakiewicz ***Kołysanka***
Polski Chór Mieszany *Collegium Canticorum*

Krzysztof Kamil Baczyński ***Modlitwa do Bogarodzicy*** – recytacja
9. Józef Świder ***Modlitwa do Bogarodzicy***
Polski Chór Mieszany *Collegium Canticorum*

część 2: utwór wokalno – instrumentalny:

Tadeusz Różewicz ***Oblicze Ojczyzny*** – recytacja
10. Józef Świder ***Polskie Śpiewy*** na chór i orkiestrę – ***Polonez*** (sł.Tadeusz Różewicz), ***Chorał*** (sł. Krzysztof Kamil Baczyński), ***Oberek*** (sł. Tadeusz Nowak)
Polski Chór Mieszany *Collegium Canticorum*
Chór Uniwersytetu Śląskiego *Harmonia*
Piekarska Orkiestra Kameralna

II. OPIS DZIEŁA ARTYSTYCZNEGO

Praca doktorska „Problemy fonetyczne amatorskich chórów polonijnych w wybranych utworach chóralnych w języku polskim" zajmuje 227 stron. Składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, podsumowania – nazwanego przez Autorkę „Wnioski i postulaty dla praktyki chórmistrzowskiej", bibliografii, spisu rysunków, ilustracji i tabel, streszczenia w języku polskim i angielskim, aneksu – zawierającego: program koncertu, noty biograficzne wykonawców koncertu, teksty poetyckie, partytury, afisz koncertu, materiał audiowizualny – nagranie CD i DVD koncertu, prezentację multimedialną wykorzystywaną podczas koncertu oraz płytę z zapisem elektronicznym pracy doktorskiej. Opis dzieła artystycznego napisany jest na 109 stronach, z czego bezpośredni opis dzieła artystycznego zajmuje 51 stron.

Zdziwienie budzi sformułowanie tematu dysertacji „Problemy fonetyczne amatorskich chórów polonijnych w wybranych utworach chóralnych w języku polskim". **Problemy fonetyczne chórów polonijnych** sugerowałyby szeroki kontekst rozważań, a treść pracy dotyczy tylko z mieszkańców jednego kraju (oddziaływanie języka czeskiego) i do tego tak szczególnego miejsca jakim jest Zaolzie.

Wątpliwości budzi także samo sformułowanie **chóry polonijne**. Doktorantka na stronie 9 przytacza uchwałę wiecu, który odbył się w Cieszynie 27 X 1918. Rozpoczynają ją znamienne słowa: „**My POLACY(!!!) Księstwa Cieszyńskiego**". Ziemie Śląska Cieszyńskiego w tym Zaolzie od zawsze były zamieszkiwane przez

Polaków. Na stronie 10 znaleźć można słowa: „Teren, który zamieszkiwała **ludność polska** po czeskiej stronie został nazwany Zaolziem". Na stronie 14 jest informacja o istnieniu na Zaolziu - Związku Chórów **Polskich** w Czechosłowacji. Dalej mgr Anna Szawińska podaje informacje: „Po II Wojnie Światowej (nb. dlaczego nazwa pisana małymi literami???) w rezultacie odradzania się chórów **polskich (!!!)** na Zaolziu powstało Zrzeszenie Śpiewaczo – Muzyczne działające przy Stowarzyszeniu Młodzieży **Polskiej** i **Polskim** Związku Kulturalno – Oświatowym.
Treść pracy w rozumieniu tytułu powinna więc zawierać problemy fonetyczne chórów polonijnych, czyli w skupiskach Polonii, w różnych kręgach językowych, a nie problemy wynikające z różnic między językiem polskim a czeskim. Do tego mówienie o Polakach, od zawsze zamieszkujących Zaolzie, Ziemię Cieszyńską, jako „POLONIA" jest w opinii recenzenta niewłaściwe i mijające się z prawdą historyczną oraz znaczeniem słowa „POLONIA". Zwracam uwagę Autorce dysertacji na nazwę Chóru, z którym wystąpiła na koncercie w ramach przewodu doktorskiego – **POLSKI (!!!)** Chór Mieszany *Collegium Canticorum* z Czeskiego Cieszyna.

Konieczne jest więc doprecyzowanie tematu dysertacji do faktów historycznych i przede wszystkim do treści pracy.

We **wstępie** Autorka podaje krótką informację i uzasadnienie tematu swoich badań i rozważań.

Rozdział I *Zarys geograficzno – historyczny Ziemi Cieszyńskiej* przedstawia położenie geograficzne, historię Zaolzia oraz tradycje śpiewacze (ze względu na pochodzenie chórzystów opis potrzebny według Doktorantki „dla zrozumienia chęci i potrzeby wykorzystania utworów z polskim tekstem literackim".

Rozdział II *Budowa i działanie aparatu głosowego w świetle literatury przedmiotu* przedstawia w pierwszej części – anatomię i fizjologię narządu głosu z podziałem na aparat oddechowy, krtań, przestrzenie rezonacyjne. W drugiej części – anatomię i fizjologię narządu artykulacyjnego.

Rozdział III *Zarys fonetyki językowej* z trzema podrozdziałami: fonetyka języka polskiego, fonetyka języka czeskiego oraz różnice w fonetycznej realizacji systemów fonologicznych w języku polskim i czeskim.

Autorka omawia zagadnienia działania rezonacyjnego głosek: samogłosek i spółgłosek (dźwięcznych, bezdźwięcznych - ze względu na udział wiązadeł głosowych, ze względu na sposób artykulacji: nosowych, drżących, bocznych, zwartych, zwarto-szczelinowych, szczelinowych, a ze względu na miejsce artykulacji: wargowych, wargowo-zębowych, przednio-językowych, dziąsłowych, środkowojęzykowych, welarnych (tylnojęzykowych).

Dla wyodrębnienia różnic fonetycznych w rozdziale III została opisana fonetyka języka czeskiego.

Doktorantka w zakończeniu rozdziału omawia najważniejsze różnice między językiem polski a językiem czeskim.

Ocena merytoryczna tego rozdziału wymagałaby wnikliwej znajomości fonetyki jednego z działów językoznawstwa zajmującego się badaniem dźwięków mowy ludzkiej – czyli głosek od strony ich artykulacji, cech akustycznych. Zdziwienie budzi brak odniesień do podstawowej literatury przedmiotu jak: Dukiewicz L., Fonetyka [w] Fonetyka i Fonologia (red. H. Wróbel), *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków, 1995; Wierzchowska B., *Fonetyka i fonologia języka polskiego*, Ossolineum, Warszawa, 1980. Brak dokładnego zapoznania się z tymi podstawowymi źródłami będzie skutkować usterkami w formułowaniu przez Doktorantkę szczegółowych problemów badawczych opisywanych w rozdziale V.

Rozdział IV *Teoretyczny wymiar materiału ćwiczebnego treningu narządów mowy.* Została tu „szczegółowo omówiona aparatura pojęciowa przyjęta w pracy z zasadnością definicyjną. Omówione zostały założenia teoretyczne problematyki badawczej, przedmiot i cel przeprowadzonych badań jak również przedstawiony został teoretyczny kontekst problematyki badawczej". „Przedmiotem badań jest poziom poprawnej artykulacji spółgłosek i samogłosek śpiewaków wybranych chórów („Harmonia" i „Collegium Canticorum") w wyniku zastosowanych metod ćwiczebnych treningu narządów mowy. Ze względu na różnorodność przyjętych utworów muzycznych przedmiot badań będzie ulegał uszczegółowieniu, co zostanie przedstawione przy analizie wybranych ćwiczeń dykcyjnych zastosowanych w pracy nad utworami w obszarze problemów poprawnej wymowy". Jak pisze mgr Anna Szawińska „Głównym celem mojego działania było przygotowanie śpiewaków do koncertu kwalifikacyjnego oraz wyposażenie ich w umiejętności poprawnej artykulacji spółgłosek i samogłosek na bazie ćwiczeń treningu narządów mowy w obszarze wybranych utworów muzycznych, potrzebnych w działaniach indywidualnych uwzględniając trudności fonetyczne języka polskiego".
Na zakończeniu rozdziału IV Doktorantka formułuje dwa główne problemy badawcze:

1. „Czy ćwiczenia treningu narządów mowy stymulują poprawność fonacji spółgłosek i samogłosek członków chóru polonijnego [**uwaga** nastąpiła zmiana nazwy z Polski Chór Mieszany] *Collegium Canticorum* i Chóru Uniwersytetu Śląskiego *Harmonia*?"
2. „Jaka jest skuteczność zastosowanych metod ćwiczeniowych w obszarze poprawności fonacji spółgłosek i samogłosek członków chóru polonijnego *Collegium Canticorum* i Chóru Uniwersytetu Śląskiego *Harmonia*?"

Rozdział V (najobszerniejszy i wreszcie stanowiący bezpośrednie odwołanie się w rozważaniach do materiału koncertu doktorskiego) nosi tytuł: *Prakseologiczny wymiar wybranych ćwiczeń fonacyjnych i dykcyjnych zastosowanych w pracy nad utworami w obszarze problemów poprawnej wymowy w kontekście analizy wyników badań własnych*. Podzielony jest na trzy podrozdziały:

- Opis ćwiczeń fonetycznych zastosowanych w grupowym treningu narządów mowy – z podanym „Programem treningu mowy" podzielonym na trzy bloki:
1. Ćwiczenia artykulacyjno-oddechowe (ćwiczenia bezdźwięczne i ćwiczenia dźwięczne),
2. Ćwiczenia aparatu artykulacyjnego (ćwiczenia usprawniające: ruchliwość języka, pracę warg, pracę żuchwy, ćwiczenia podniebienia miękkiego),
3. Ćwiczenia głosowe.

- Analiza utworów w obszarze problematyki fonetycznej
- Analiza wyników badań własnych

Do każdego z dziesięciu utworów Autorka zastosowała podobny schemat analizy utworów w obszarze problematyki fonetycznej:

- krótkie omówienie utworu (głównie zwięzłe informacje o autorze tekstu i kompozytorze),
- określenie problemu badawczego,
- materiał ćwiczeniowy,
- odwołanie się do aneksu część z tekstami literackimi,
- materiał nutowy – wybrany fragment, który będzie w dalszej przebiegu analizy opracowywany,
- problematyka fonetyczna (wybrane zagadnienie),
- działania w zakresie problemu badawczego: ćwiczenia dykcyjne, ćwiczenia melodyczne,
- wnioski.

Problemy badawcze omawiane i opracowywane przez Doktorantkę:

1. Poprawność fonacji spółgłoski „r" i samogłoski „e" (*serce*),
2. Poprawność fonacji samogłoski „ę" (*wszędy*) i zbitki spółgłosek „szcz" (*deszcz*),
3. Poprawność fonacji połączeń spółgłosek „z" i „s" (*z smugów*) oraz połączeń samogłoski „i" (*i idę*),
4. Poprawność fonacji spółgłosek „tw" i „św" (ubezdźwięcznienie postępowe w wyrazach *twórczość* i *światłość*) oraz poprawność fonacji spółgłosek „wsz-fsz" (ubezdźwięcznienie wsteczne w wyrazach *wszechmogący, wszelki, wszechmocny, powszechny)*. Dlaczego Autorka nazywa „tw", „św" „wsz" spółgłoską – w rozdziale 3.1 *Fonetyka języka polskiego* nie wymienia takich spółgłosek!!!
5. Poprawność fonacji spółgłosek dźwięcznych „w-f" /tu niezrozumiałe dla recenzenta jest zaliczenie spółgłoski „f" do dźwięcznych!!! W dalszych rozważaniach Doktorantka precyzuje, że chodzi o utratę dźwięczności na końcu wyrazu *darów*/. Ujednolicenie brzmienia spółgłosek w celu poprawnej dykcji (druga część problemu badawczego numer 5) zawiera również niedokładność!!!– fragment tekstu z utworu Józefa Świdra „Moja piosnka": *gdzie winą jest dużą popsować gniazdo na gruszy bocianie* nie wiadomo z jakiego powodu w ćwiczeniach dykcyjnych w poleceniu „wypowiedzieć poniższe zdanie z dbałością o poprawna dykcję" zostało zmienione na: *gdzie winą jest dużą popsować **NA** gniazdo na gruszy bocianie*. W ćwiczeniu melodycznym zmiany już nie ma.
6. Poprawność fonacji spółgłosek „krz" (*krzyczeć*) – upodobnienie wewnątrzwyrazowe, ubezdźwięcznienie postępowe „krz-ksz". Tutaj również wątpliwość budzi nazywanie „krz" spółgłoską!!!
7. Poprawność fonacji spółgłosek „nn" (*jesienny)*. Wątpliwość budzi dlaczego od razu Doktorantka nie nazywa takiego zjawiska jako podwojone spółgłoski??? Zwłaszcza, że we wniosku używa ***poprawność fonacji podwojonej spółgłoski „nn"***
8. Poprawność fonacji spółgłosek „tt" (między wyrazami *jest taka*) Precyzyjniej byłoby sformułować problem jako *poprawność fonacji podwojonej spółgłoski „tt" pomiędzy wyrazami!!!*
9. Poprawność fonacji spółgłoski „k" (*blask*) W tym przypadku również sformułowanie problemu jest niedokładne!!!

10. Poprawność fonacji spółgłosek „g-k" (*pożóg, trwóg, dróg*). Dlaczego wniosek omawiający problem badawczy zawiera sformułowanie: *...poprawność fonacji spółgłoski „k"* ???

Mimo wykazanych usterek rozdział ten zawierający zapisy przykładów nutowych i ćwiczeń melodycznych, które w ocenie recenzenta mogą być bardzo przydatne i ułatwiające rozwiązanie problemów dykcyjnych.

Na zakończenie rozdziału V Doktorantka formułuje dwa wnioski w odpowiedzi na postawione wcześniej dwa pytania dotyczące głównych problemów badawczych.

Wniosek 1:
„Zebrane dane empiryczne w I etapie badań pozwalają na stwierdzenie, że trening narządów mowy stymuluje poprawność fonacji spółgłosek i samogłosek członków chóru polonijnego *Collegium Canticorum* i Chóru Uniwersytetu Śląskiego *Harmonia*."

Wniosek 2:
„Zastosowanie metod ćwiczeniowych treningu narządów mowy wskazuje wysoką skuteczność poprawności fonacji spółgłosek i samogłosek członków chóru polonijnego *Collegium Canticorum* i Chóru Uniwersytetu Śląskiego *Harmonia*."

Ostatni fragment dysertacji został przez mgr Annę Szawińską nazwany *Wnioski i postulaty dla praktyki chórmistrzowskiej*. Doktorantka dokonując analizy wyników własnych badań stwierdza: „... interesującym projektem byłyby badania dotyczące stymulowania poprawności fonacyjnej członków chórów w sferze koncepcyjnej i realizacyjnej we współpracy dyrygentów – nauczycieli akademickich z nauczycielami i doradcami metodycznymi różnych typów szkół, w których prowadzone są zajęcia z chórami".
Doktorantka podkreśla również interdyscyplinarność pracy: „porusza ona zagadnienia z psychologii, pedagogiki oraz teorii muzyki i muzykologii. Stosowana koncepcja action research dokonywała radykalnej zmiany w sposobie myślenia, badania i projektowania edukacji nauczycieli. Słusznym zatem wydaje się postulat wprowadzenia wspólnych badań nauczycieli akademickich i studentów w omawianym obszarze w ramach studiów I i II stopnia kierunku: edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej np. w ramach seminariów dyplomowych. Nasuwa się kolejny postulat dla praktyki związanej z doskonaleniem zawodowym nauczycieli muzyki o poszerzenie ofert treningowych w zakresie poprawnej fonacji. Śledząc proponowane oferty ze strony ośrodków doskonalenia nauczycieli można zauważyć niewiele tego typu przedsięwzięć w ramach kształcenia ustawicznego. W literaturze przedmiotu można spotkać jedynie fragmentaryczne doniesienia dotyczące upowszechniania problematyki poprawności fonetycznej w wymiarze pomiaru skuteczności prowadzonych treningów narządów mowy. Można również wysunąć postulat ofert doskonalenia skierowanych do dyrygentów chórów polonijnych, działających w ramach Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego przy Domach Kultury na Zaolziu."

KONKLUZJA

Biorąc pod uwagę dorobek artystyczny, pedagogiczny i organizacyjny oraz przedstawione dzieło artystyczne i jego opis wnoszę o dopuszczenie mgr Anny Szawińskiej do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim po wprowadzeniu doprecyzowanego tematu oraz naniesieniu odpowiednich korekt do wymienionych w recenzji wątpliwości i zastrzeżeń.

Marek A. Urbaniec